

VAPENBILDEN

NUMMER 83 · SEPTEMBER 2010

WWW.HERALDIK.SE

VAPENBILDEN utkommer med fyra nummer per år: februari, maj, september och december. Utgivare är Svenska Heraldiska Föreningen i samarbete med Heraldiska Samfundet.
Issn: 0349-0602.

Upplaga: 700 exemplar.

Lösnummer: 30 kr för 32-sidigt nummer, 20 kr för 16-sidigt + porto. Beställ från Jesper Wasling (se nedan).

REDAKTION

REDAKTÖR Magnus Bäckmark,
Lillkalmavägen 17, 182 65 Djursholm,
magnus@heraldik.se, 08-756 37 90
Marcus Karlsson, marcus@heraldik.se
Jonas Arnell, jonas@heraldik.se

MEMLEMSKAP I SVENSKA HERALDISKA FÖRENINGEN

ÄRSVINGET är 150 kr för privatpersoner och prenumererande organisationer. En medlems familjemedlemmar kan lösa medlemskap för 50 kr per person.
Inbetalning sker på PLUSGIRO: 22 27 90-8,
BANKGIRO: 5142-9561.

KONTAKTA SVENSKA HERALDISKA FÖRENINGEN

ORDFÖRANDE Henric Åsklund,
Ekoxevägen 9, 247 35 Södra Sandby,
henric@heraldik.se, 046-575 34
SEKRETERARE Jesper Wasling,
Sämgatan 10, 507 45 Borås,
jesper@heraldik.se, 033-10 74 81

KONTAKTA HERALDISKA SAMFUNDET

SEKRETERARE Magnus Bäckmark,
Lillkalmavägen 17, 182 65 Djursholm,
magnus@heraldik.se, 08-756 37 90

TRYCK Affärstryckeriet i Falköping AB.

OMSLAGSBILD Vapen för H. K. H. Prins Daniel, Hertig av Västergötland.
Teckning: Vladimir A. Sagerlund.
Läs mer på s. 9.

Alliansvapenvykort

Bästa medlemmar,

23-25 juli gick Kungahälla Medeltidsdagar av stapeln på Bohus fästning i Kungälv och Svenska Heraldiska Föreningen fanns på plats med ett bokbord. Vi stod tillsammans med träsnidaren Thorleif Aiff, som frikostigt erbjudit föreningen plats i sitt tält på marknaden. Att deltaga på en seriös medeltidsmarknad innebär att man som utställare måste vara tidsenligt klädd och därför lät vi se upp ett par tabarder med föreningens vapen (se sid 6-7). En medeltidsmarknad är en härlig miljö för den heraldiskt intresserade, man får en glimt av den tid som heraldiken föddes i och jordmånen för praktisk användning av heraldik i form av dekor och tillhörighetsmarkering är mycket god. Lite förvånande att de heraldiska uttrycken trots detta var ganska få och i förekommande fall inte alltid korrekta (ofta grundläggande tinkturbrott). Ett bestående intrycket är att här finns god potential för upplysning och spridning av heraldikintresset. Vill du också hjälpa till på framtida medeltidsdagar? Hör av dig till styrelsen!

Med anledning av det kungliga bröllopet 19 juni har vi tryckt upp vykort med kronprinsessparets alliansvapen som motiv. Konstnärerna Magnus Bäckmark och Ronny Andersen har ställt upp med varsin spännande tolkning av alliansvapnet (se sid 11). Alla som enligt våra noteringar erlagt medlemsavgift för 2010 får vykortet som en gåva tillsammans med detta nummer av Vapenbilden (om du inte betalt ännu: gör det, så får även du vykortet).

Missa inte nästa tillfälle med "heraldiskt samkväm": Det utlovade militärheraldikmötet med förtjänstmedaljör Thorbjørn Bergersen är inbokad söndag 10 oktober, se annons på vidstående sida.

ILLUSTRA DE HERALDICA

Henric Åsklund
Henric Åsklund
Ordförande i SHF

Militärheraldiksymposium i Stockholm

Svenska Heraldiska Föreningen bjuder i samverkan med Armémuseum in till heraldik- och vexillologisymposium söndag 10 oktober 2010 på Armémuseum i Stockholm:

Kl 12.00 Förtjänstmedaljör Thorbjørn Bergersen

Thorbjørn hade förhinder till årsmötet och mottager sin medalj nu istället.

Kl 12.15 Medaljörföredrag av Thorbjørn Bergersen: *De norske militære styrkers heraldiske våpen, flagg, faner og medaljer*

Generalmajor Thorbjørn Bergersen var under mer än 35 år heraldisk rådgivare åt Norges försvarschef, de tre försvarsgrenarna och Hemvärnet och sitter i ett antal råd och nämnder i alla försvarsgrenar, till exempel Generalinspektören för Arméns Fannämnd. Bergersen har till dags dato skapat mer än 200 officiellt fastslagna vapen för det norska försvaret och utöver det även vapen, märken, utmärkelser och tecken för bland annat Polisen och Civilförsvaret.

Kl 13.00 Leif Törnquist: *Svenska försvarsmaktens fanor och emblem*

Leif Törnquist, förtjänstmedaljör, pensionerad överste och tidigare överintendent för Statens försvarshistoriska museer och landets ledande expert på militärfanor, berättar om svenska försvarets fanor och emblem.

Kl 13.30 Fika.

Kl 14.00 Visning: *Heraldik och fanor i samlingarna på Armémuseum*

Vår guide: Leif Törnquist.

Kl 15.00 Christian Braunstein: *Svenska försvarsmaktens heraldik*

Christian Braunstein, förtjänstmedaljör, överstelöjtnant, 1:e försvarsantikvarie, var

under många år Försvarets traditionsnämnds ständige sekreterare och berättar om dess verksamhet, bland annat om rabaldret kring ny logotyp för försvarsmakten för några år sedan.

Kl 15.45

Henrik Klackenbergs och Vladimir A Sagerlunds: *Riksarkivets heraldiska verksamhet*

Statsheraldikern och Riksarkivets heraldiska konstnär berättar om Riksarkivets heraldiska verksamhet, däribland vapen för försvarsmakten och lite om aktuella uppdrag för hovets räkning.

Kl 16.30 Avrundning

Kl 17.00 Middag (plats meddelas senare).

SHF reserverar plats, men var och en står själv för sina kostnader.

Föredrag och visning är kostnadsfria, men antalet platser är begränsat så vi ber om föransmälan senast onsdag 6 oktober till Pontus Hedberg (pontus@heraldik.se, 070-6120595). Glöm inte att ange om ni vill vara med även på middagen.

Varmt välkomna!

Styrelsen påminner: Nominera mottagare av Svenska Heraldiska Föreningens förtjänstmedalj! Skicka din nominering till sekreteraren senast 1 december (se vidstående sida för kontaktinfo).

Norska Hær-emblemet, fastställt 1979, tecknat av Thorbjørn Bergersen.

Hærens avdelingsmerker 1994 (1995).

Snapphaneheraldik

Martin Svensson

Under andra hälften av 1600-talet var Skåne en krigsskådeplats. Undan för undan tappade danskarna greppet om sin östra landsdel. Men en liten handfull av gerillasoldater klamrade sig länge fast i skogarna. De höll ut långt mycket längre än den reguljära armén. De var fruktade och livsfarliga för varje svensk. De kallades snapphanar.

Göinge härad delades i Östra och Västra Göinge härad 1648. Tidigare hade häradets sigill bestått av ett krönt G. Nu var det dags för nya sigill och symboler. Västra Göinge fick "en staaende (röd) Oxe (i Sölv-Felt)", enligt HISTORISK TIDSKRIFT FÖR SKÅNELAND 1903. En symbol som dagens häradsvapen ännu bär, fast idag med en kliven sköld och inverterade färger. Östra Göinge fick en betydligt mer politisk symbol. Det var orostider och man kan anta att avsikten var att främja en nationalistisk patriotism. Vapnet spelar an på en gammal fältfana som tillhörde ett friskyttekompani som sattes upp under ledning av Mickel Pedersen Göing 1563. Mickel Göing var en gammal mytomspunnen krigshjälte och en symbol för danska paramilitära framgångar.

Östra Göinge härads gamla vapen, från 1648. Sigillet var i bruk ännu 1675.

Östra Göinge härads tredje sigill, taget i bruk senast 1719. (Det andra, känt från 1686, hade innehållit samma bild och devis, men i gravyren saknat häradsnamnet, varför det behövde ersättas.)

Han hade tillsammans med reguljära danska trupper härjat och plundrat långt upp i de svenska landskapen under nordiska sjuårskriget. Som belöning blev han adlad och fick hederstiteln "hövidsmand för hakeskyttarna" på livstid. Dessutom fick han Björnstorps gods.

Under andra halvan av 1600-talet var det åter orostider och den gamla fältfanan användes åter av den friskyttekår som rekryterades i göingebygden. Man kan förstå att svenskarna efter freden 1679 var måna om att byta ut Östra Göinges sigill. I det nya sigillet fick häradet palmkvistar som symbol för freden. Sigillet innehöll också devisen TROHET SKAFFAR FREDH. En förmaning till de nya

Östra Göinge härads vapen, fastställt 1951.

Sigillbilder från Riksarkivets avritningar av häradssigill.

Alla illustrationer i halvrand sköld: Lokal_Profil, Wikipedia.

Östra Göinge kommuns
vapen, fastställt 1975.

svenskarna att ge upp motståndet för all framtid. Idag är Östra Göinge härads vapen delat. Halva består av det gamla vapnet med fanan och halva har två korslagda palmkvistar. Det gamla vapnet används för övrigt i sin ursprungliga version av Osby hembygdsförening.

Det finns idag två kommuner som lånat härads symbolik. Östra Göinge kommun och Osby kommun. Östra Göinge kommun bildades av fyra kommuner 1974. Endast Glimåkra hade sedan tidigare ett vapen. Hackorna som symbol är hämtade från ett sigill från 1787 för Glimåkra socken innehållandes en scen med hackodling. Den nya kommunens vapen blev delat. Hälften Glimåkras vapen och hälften två korslagda palmkvistar.

Glimåkras socken-sigill, känt från 1787. Bilden utgör en komposition till Bäckmarks/Karlssons Kyrkans Märken (2006), som enbart omnämner sigillet i text.

Vapnet för Osby köping, sedermera kommun, antaget 1963.

Osby firade 1947 sitt tioårsjubileum som köping med att anta ett vapen. "I fält av silver en gående röd snapphane, hållande geväret med båda händerna." "Snapphane" såsom heraldisk symbol haltade givetvis ur heraldisk synpunkt men

Riksheraldikerämbetet misslyckades med att förklara problematiken för beslutsfattarna. En röd snapphane blev det alltså ända fram till 1963. Då antogs ett nytt vapen. Den här gången med respekt inte bara för den lokala patriotismen utan även för heraldiken. "I fält av silver en grön palmkvist och ett rött gevär i kors." Vapnet övertogs senare utan förändring när Osby blev kommun.

Skickliga med bössor

Det röda geväret har sin egen historia att berätta. Förutom att det är en detalj hämtad från det gamla vapnet med snapphanen, så har geväret även ett eget symbolvärde. Just i de norra delarna av nuvarande Osby kommun fanns på 1600-talet ett antal mycket skickliga vapensmeder. Deras specialitet var en alldeles speciell sorts gevär, vida berömda såsom "göingebössor". Göingebössan utmärktes av en kort kolv och en lång räfflad pipa. Dessa vapen var 200 år före sin tid. Inte förrän i mitten på 1800-talet kom räfflade pipor i allmänt bruk. Snapphanarnas vapen var alltså vida överlägsna både svenska och danska soldaters vapen. Den räfflade pipan gjorde att snapphanarna kunde sikta och träffa mål på långt håll, medan de reguljära soldaternas vapen mer lämpade sig för stora slagfält där det bara handlade om att avfira i rätt väderstreck in i fiendehopen. Det är lätt att förstå vilket övertag detta innebar i ett gerillakrig i de djupa skogarna i norra Skåne. Själva ordet snapphane sägs betyda "snabb hane" och spelar an på dessa människors skicklighet med gevär.

Min åsikt är att Osbys nya vapen kanske gick ett steg för långt för att bli heraldiskt korrekt. Man kunde gott kostat på sig att använda ordet "göingebössa" i stället för "gevär" i blasoneringen. För övrigt anser jag att kombinationen av en freds- och försoningsymbol och en symbol för motstånd, strid och kampvilja är väldigt träffsäker. Det är heraldik när den är som bäst.

Kåpdeputer i Kungahälla

Av Henric Åsklund och Jesper Wasling

Foton: Jesper Wasling.

Marko Arosilta i Föreningens/Thorleif Aiffs tält på Kungahälla medeltidsdagar, iklädd föreningens häroldskåpa.

Iklädda passande häroldskåpor har SHF nu medverkat på sin första riktiga medeltidsmarknad, i Kungahälla på Bohus fästning.

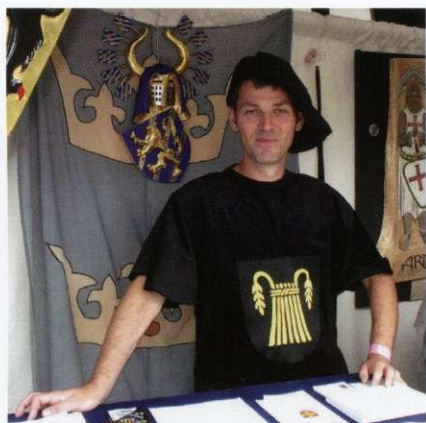
För att fullfölja strategin att synas mer har Svenska Heraldiska Föreningen i år medverkat vid medeltidsdagarna i Kungahälla den 23–25 juli. Och det var en framgång. Under två dagar fick vi möjlighet att presentera heraldiken för en intresserad grupp människor. Bland annat hjälpte vi några intresserade med deras funderingar kring nya vapen. Vi fick också möjligheten att knyta kontakter med andra föreningar, vilket kan vara minst lika viktigt på sikt.

Det var tack vare vår medlem Thorleif Aiff som vi hade möjligheten att delta. Han erbjöd oss plats i sitt tält och därigenom fick

föreningen en vacker och passande inramning. Från föreningen ställde Marko Arosilta, Henric Åsklund och Jesper Wasling upp. Vår medlem Anderz Moen från Alruna Hantverk hade också ett stand på marknaden.

Äkta medeltidskläder

För att få delta i en medeltidsmarknad ställer arrangörerna vissa krav på utställarna. Ett av dessa är att vi som står i stånden ska vara klädda i medeltidskläder, eller åtminstone något som kan passera som medeltid för en intresserad allmänhet. För att passa in, och för att inte de medlemmar som ställer upp med sin tid skall behöva betala för sitt engagemang genom att själva skaffa dyra kläder, lät föreningen sy upp två häroldskåpor (tabarder). Båda är blå och prydda med föreningens vapensköld på ryggen och bröstet.

Jesper Wasling ikädd sin personliga tabard med släktvapnet.

Dessa kåpor kommer att användas under framtida medeltidsdagar såväl som i andra festliga sammanhang.

Så gjorde vi vår häroldskåpa

Materialet är sammet, som ger ett påkostat intryck med rätt tyngd och fall. Sammet vävdes i Italien redan på 1200-talet och har använts i svenska häroldskåpor från 1500-talet. Av ekonomiska skäl är vår sammet inte gjord av silke utan av syntetmaterial. Som kontrast till sammeten har vi applikationer i duchessetyg. Tyget används numera mest till klänningar, men passar utmärkt till heraldiska sköldar. Ser ut som siden men är betydligt billigare.

För att formge och sy tabarderna anlätades Michaela Mutka-Wasling, som till vardags är designer vid Eton Shirts. Hon har sytt dem efter ett eget mönster baserat på medeltida bilder.

Våra häroldskåpor är inte absoluta kopior av medeltida förlagor, men de är inspirerade av de tabarder som användes i Brabant under mitten av 1400-talet. En del medeltida drag har dämpats, vi är lite mer pryda nuförtiden och därför är kåpan ett par decimeter längre än den hade varit på medeltiden. De är även aningen modifierade för att kunna användas över moderna skjortor och byxor, till exempel av officianter på möten och sammankomster.

De flesta häroldskåpor låter klädetyget i sig vara sköldfält. Sköldmotivet sys eller broderas sedan på. Vår sköld är av guld och vi skulle därför egentligen ha sytt hela plagget i gul sammet. Men gult i kläder är inte smickrande för bleka nordbor och blir lätt solkligt (och med tvättrådet "helst inte" är det inte så lyckat). Därför gjorde vi istället sköldar som syddes på en mörkblå bakgrund. Applikationerna kräver precision och mycket jobb. De fästs med täta stygn för att se broderade ut.

Michaela har inte bara sytt kåpor åt föreningen. Jesper Wasling har en egen kåpa med familjevapnet och hon kan sy på beställning (pris efter överenskommelse).

Michaela Mutka-Wasling syr fast sköldemärket (bär: vapen Wasling) på kåpan. De fästs sedan med täta stygn som får det att se broderat ut. Färdiga sköldar av sammet med kronor i duchessetyg till SHF:s vapen . Färdig tabard (baksida).

Beata Kyles brudskrin

Bengt O Nilsson

I sakristian i Norra Fågelås kyrka i Västergötland förvaras ett vackert brudskrin.

Skrinet är tillverkat av målat och behandlat ädelträ med inlägg av ornerat alabaster på alla fyra sidor. På framsidan ses två vapensköldar, för adliga ätterna Hård af Segerstad och Kyle, med initialerna CH och BK, avseende riksjägmästaren och landshövdingen Carl Hård (af Segerstad) och hans hustru Beata Kyle.

Paret gifte sig 15 mars 1629, vilket torde vara den ungefärliga tidpunkten för brudskrinets tillkomst. Det skänktes till Norra Fågelås kyrka, där herrskapet är begravda, den 20 december 1927 av fru Emilia (Emmy) Charlotta Moberg, född Hård af Segerstad (1860–1940), och torde ha gått som arv genom släkten sedan dess tillkomst på 1600-talet.

Gåvobrevet till kyrkan har skrivits av konservatorn Alfred Nilsson, vilket kan tolkas som att han har restaurerat skrinet innan överlämnandet till kyrkan, samt att fru Moberg vid det tillfället kanske var sjuklig.

Foton: Bengt O Nilsson.

På framsidan syns herrskapets vapensköldar med initialerna CH respektive BK.

Insidan av locket med en dekorativ målning av Marie bebdelse, följande text: I AL MIN NÖD SÄ ÄR MIN TRÖST / CRISTVS SOM MIG HAFVER ÅTERLÖST, samt fru Beatas initialer överst till höger; BEK, Beata Eriksdotter Kyle.

Detalj med sköldarna i fråga. I dem syns det Hårdska oxhuvudet respektive de Kyleska korslagda hornen i sköldar med breda bårder. Utrymmena ovanför sköldarna utfylls av ornament.

Nya vapen

VAPENBILDEN strävar efter att omnämna alla vapen nytillkomna i Sverige från och med år 2000. I de fall vapnen ej tillkommit i samarbete med Riksarkivet (statsheraldikern) och deras ägare ej är offentliga myndigheter sker publicering i denna serie efter att vapnen först införts i Svenskt Vapenregister. Anmälan av nya vapen görs till Svenska Vapenkollegiet, www.heraldik.se/svk.

H. K. H. Prins Daniel, Hertig av Västergötland
Modellritning levererad av Riksarkivet den 4 juni 2010. Kompositionen av stamvapnet an knyter till vapnet för Ockelbo kommun, prinsens uppväxtort.

Sköld kvadrerad av ett utböjt kors av guld och belagd en hjärtsköld. Hjärtskölden genom grankvistsskura ginstyckad i guld och blått åtföljd av en ginstyckad ställd hammare av guld. Huvudskölden i fält 1 och 4 Lilla riksvapnet, i fält 2 Folkungavapnet och i fält 3 Västergötlands vapen. Skölden krönt med prinskrona.

Teckning: Vladimir A. Sagerlund.

Wällertz

Antaget av civilingenjören Bertil Wällertz, Zuchwil, Schweiz, 2008. Släktnamnet antogs 1906 av hans farfar Ehrenfried Wällertz (1883–1968), kontorschef, sist Stockholm. Släktens äldste kände stamfader är sistnämndes farfars farfar Olof Månsson (1703–1766), bonde i Krokstorp i Älgshults socken i Småland.

Sköld: I guld en röd älgbohnskrona och däröver en av en tinnskura bildad blå ginstam.

Hjälmtäcke: Blått fodrat med guld. Hjälmprydnad: En uppstigande älg med röd beväring delad medelst en tinnskura i guld och blått. Valspråk: VÄRDA OCH VÄRNA.

SV-90.

Teckning: Magnus Bäckmark.

Sigillformad skylt

Thorleif Aiff

Träbildhuggaren Thorleif Aiff har skulpterat ett sigill med Breitholtz vapen.

Bakgrunden är denna: Thorleiff frågade mig om han fick skulptera ett sigill jag ritat, vilket jag naturligtvis tackade ja till. Diametern är 350 mm, tjocklek 18 mm, materialet är björk och ytbehandlingen patinerad i engelskt rött.

Inspirationen har jag fått från ett medeltida sigill. Funktionen? Kanske som skylt vid entrén?

Anders Breitholtz

Ordensprakt vid bröllopet

Jonas Arnell

Tiarorna glittrade ikapp med Serafimerordenskedjorna bland gästerna under kronprinsessbröllopet. Uppslaget, liksom bilddetaljen nedan t. h., är ur Tidningen S, en av alla de tidningar som fyllde många sidor om evenemanget. Fotograf är ej angiven vid bilderna (Ulfman, Scanpix, IBL, Stella eller Aftonbladet bild).

Ett kungligt bröllop ger ju den ordens- och medaljintresserade otroligt mycket att titta på och fundera kring. Pappa Westlings medaljer har många spekulerat kring. Av allt att döma från foton är det FN:s medalj för mission UNEF I i Egypten (FNMUNEF) samt Minnesmedalj för Nobels Fredspris, den mindre vanliga versionen som inte erhöll bärandetillstånd till uniform. I samband med bröllopet erhöll han det minnestecken som tagits fram för bröllopet.

En annan sak att glädjas över är att se så många ordenskedjor i bruk, i synnerhet de

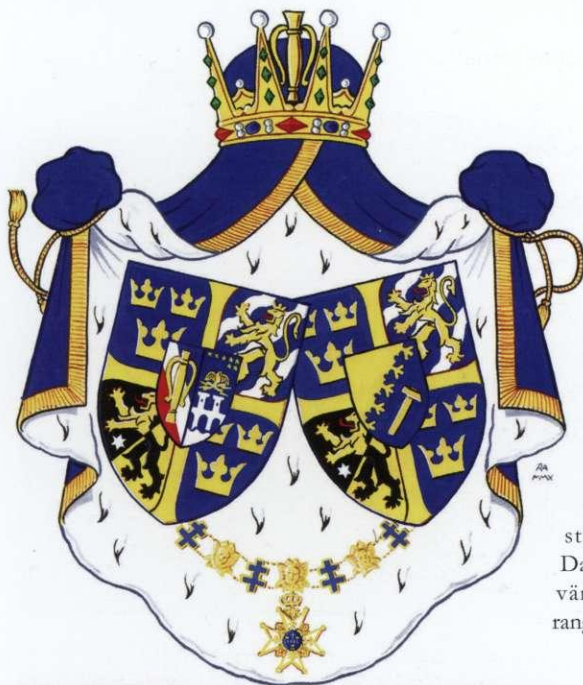
vackra svenska serafimerordenskedjorna. Slutligen var det roligt att se Prins Daniels Serafimerordenskraschan, den första svensk att erhålla kraschan med det nya utseendet. År 2005 återgick man till mörkblå mittmedaljong och förgyllda serafhuvuden vilket ger ett mer distinkt intryck än den föregående versionen med ljusare blå mittmedaljong och serafhuvuden av silver.

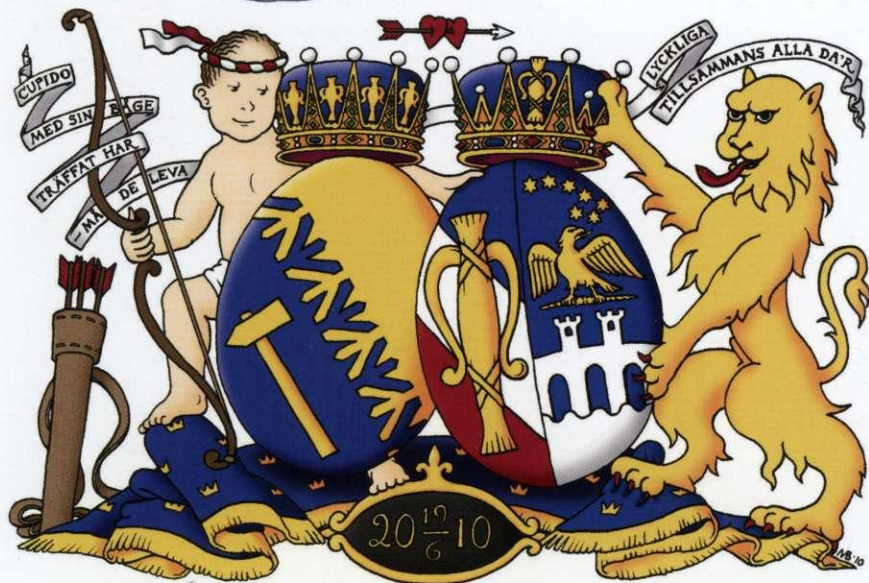
Olle Westling.

Hammare + bro = sant

Henric Åsklund

Alliansvapen för Kronprinsessparet i tolkning av de heraldiska konstnärerna Magnus Bäckmark och Ronny Andersen. Ronnys version visar hela hertig/hertiginnesköldarna, med Västergötlands vapen i 3:e fältet, med Kronprinsessans sköld dexter och med hennes tronföljarkrona över vapen-tältet. Magnus version sammanställer stamvapnen, med Prins Daniels vapen dexter (courtoisie-vänt), krönta med respektive rangkrona.

Bröllopshymn med heraldik

Davor Zovko

Bland bröllopsgåvorna till kronprinsessparet är en latinsk hymn av Stephen Coombs illustrerad med mycket heraldik.

ARMEN NUPTIALE ('Bröllopshymn'), som den heter, är inte ett uttryck för krasst personlig hyllning, utan tar i stället tillfället i akt att med anledning av den festliga tilldragelsen

vända sig i lovsång till Kristus, vilket det återkommande omkvädet trummar in: CHRISTE LAUS TIBI COPULAE / NUPTIALIS AMICO, 'Lov vare dig, Kristus, äktenskapsbandets vän'. Stephen Coombs har använt samma versmått som den romerske poeten Catullus (84–54 f. Kr.) skrivit en bröllopshymn på.

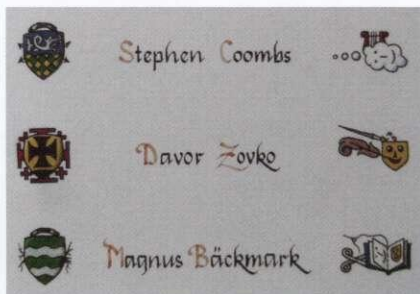
Stephen Coombs ringde mig i maj månad och undrade om jag ville illustrera en dikt som han skrev till kronprinsessparet. Jag anade direkt ett komplicerat uppdrag och bad att få återkomma litet senare. Stephens tidigare företag, bl.a. hans hyllning (2004) till Jan Raneke som har illustrerats av Magnus Bäckmark (se VAPENBILDEN nr 61, s. 271–72), upplevde jag som mycket vackra och lyckade. Efter att ha läst denna underbara dikt meddelade jag – mycket rörd – till Stephen att jag gärna ville illustrera dikten.

Jag studerade olika format och beslöt att skriva dikten på femton sidor med en vers och omkväde på varje sida. Femton verser plus femton omkväden blir trettio anfanger. Fyra illustrerades med hjälp av de svenska riddarordnarnas embem. Två fylldes med

Alla toton: Magnus Bäckmark.

Exempel på en sida. I det här fallet har den illustrerats med hjälp av Skånes landskapsblomma (prästräge) och Lapplands vapen. Versen lyder: REDDIS HANC HOMINUM VIAM / CAELITUM, TRIVIALIA / MIRA, TRISTIA GAUDIA. ('Du [Kristus] gör denna vår mänskliga bana himmelsk, vardagliga ting underbara, sorgliga ting glädjeämnen.')

Hur skulle man visa med bilder vem som har gjort vad i boken och dessutom ha litet glimt i ögat? Problemet löstes med hjälp av smileys(!).

Västergötlands landskapsblomma och -vapen. De återstående tjugo-fyra fylldes med landskapsblommor (i strofen) och landskapsvapen (i omkvädet). Att landskapsvapen radas upp i all sin färggranna prakt i samband med kungliga tilldragelser har förekommitt alltsedan Gustav I:s begravningståg 1560.

För inbindning vände jag mig till Magnus Bäckmark och jag är mycket glad över att han accepterade uppdraget. Resultatet blev en mycket vacker bok, i ett enda exemplar.

Boken var inte färdig vid bröllopsdagen. I ett projekt som visade sig vara ett enormt arbete var det just bröllopet som gav mig ny kraft att fortsätta. Bröllopet visade att det verkliga livet skriver mycket bättre scenarier än alla Hollywoods regissörer, bevisade att kärleken är starkare än allt annat samt blev kronprinsessans bästa tänkbara hyllning till hennes fosterland.

Titelbladet pryds av kronprinsessparets vapen. Även om kvadrerade sköldar med hjärtsköld inte behöver spegelvändas av hövlighet, vände jag prins Daniels sköld ändå, av estetiska skäl.

Bokbindaren Magnus Bäckmark valde Västergötlands färger till bokbandet, med anledning av att paret är hertig respektive hertiginna av Västergötland.

Det normala i blasoneringen

Del 1. Inledande diskussion

Jesper Wasling och Davor Zovko

Hur vapen ska blasoneras är en levande fråga för konstnärer och heraldiker. I en artikelserie försöker Jesper Wasling och Davor Zovko att vända uppmärksamhet mot förhållanden som ska ses som normala, icke-avvikande i vapen. Den första artikeln inleder diskussionen.

I heraldisk blasonering är ordet överordnat bilden. Därför är det viktigt att den heraldiska terminologin tolkas lika av heraldiker. Vårt fackspråk strävar efter exakthet och korthet, men måste samtidigt vara både tilltalande (poetiskt) och beständigt. Vapnets blasonering ska vara fritt från värdeladdade ord och begrepp som kan tänkas förändras över tid. Vi måste också ta hänsyn till historien så att inte nya begrepp införs i onödan för att ersätta beprövade uttryck eftersom det på sikt kommer att leda till att äldre blasoneringar blir svårare att tolka. Samtidigt måste vi vara medvetna om att språket ständigt förändras och att nya bilder kräver och leder till nya blasoneringar med jämna mellanrum. Låt gå att det kan gå några sekler mellan varje revidering.

Platon framför Aristoteles

Det är Platons idévärld och inte Aristoteles empiriska studier som ligger till grund för heraldikens blasonering. Översatt till vardagssvenska betyder det att man inte ska ange vilken sockenkyrka som man vill ha med i skölden, även om antagaren har haft en viss kyrka i tankarna och uppgifter om dess utseende kan hittas i arkiven. Det är idén om hur en kyrka ser ut som är den sanna verkligheten, inte den verkliga kyrkan. Det är

NORDISK HERALDISK TERMINOLOGI innebär bildexempel.

konstnärens uppgift att vara uttolkare av idén bakom kyrkan. Den makt som konstnären har är det som gör att ett vapen kan formges på många olika sätt men ändå vara ett enda vapen.

Svår terminologi

Det är lätt att tycka att blasoneringar är lätta att skriva men liksom andra vetenskaper har heraldiken sitt eget fackspråk som ska underlätta för fackmännen. För att kunna skriva en korrekt blasonering måste man alltså hålla sig till fackspråket, vilket inte är det lättaste. Några ordböcker finns men de är gamla. Det egentliga riktmärket är NORDISK HERALDISK TERMINOLOGI (1987) som redigerades av Jan Raneke på uppdrag av Svenska Nationalkommittén för Genealogi och Heraldik, men den är tyvärr inkonsekvent på många punkter.

Ett annat sätt att lära sig terminologin är att fördjupa sig i handböcker, heraldiska tidskrifter och vapenböcker.

I den här artikeln har vi utgått från hur vapensköldar blasoneras i några svenska vapenböcker från 1900-talet som omfattar både offentliga och privata vapen. Det är Arvid

Berghmans BORGERLIG VAPENRULLA (1950), Clara Nevéus NY SVENSK VAPENBOK (1992) och SKANDINAVISK VAPENRULLA (1963–). Tillsammans representerar dessa verk samtliga betydande heraldikers verksamhet de senaste 50 åren, inklusive samtliga statsheraldikers blasoneringar av registrerade kommunvapen. Tyvärr är de inte eniga sinsemellan om hur terminologin ska användas men på de flesta punkter är de eniga. Mest konsekvent i sina blasoneringar är BORGERLIG VAPENRULLA, vilket kan bero på att här är det samma person som skrivit alla blasoneringar. De övriga visar tydliga spår av att fler än en person varit inblandad i framtagandet av blasoneringarna.

Vi har medvetet valt att inte titta på vapnen i Svenskt Vapenregister, det överlåter vi till läsaren.

Blasoneringens två principer

För att heraldiken ska bli begriplig måste varje blasonering följa två principer:

– Tydlighet. Det får inte förekomma några tvetydigheter i en blasonering. Blasoneringen

kan lämna konstnärerna vissa friheter men några tvetydigheter är inte under några omständigheter tillåtna i en blasonering.

– Korthet. En blasonering måste vara kärnfull men inte så kort att den formuleras på bekostnad av det första principen, tydligheten.

För att uppfylla dessa principer måste man använda en heraldisk grammatik och heraldiska fackord, men också vara medveten om underförstådda uttryckssätt om hur olika föremål avbildas. Det sistnämnda gör heraldiken delvis obegriplig, men eftersom heraldiker har följt dessa underförstådda uttryckssätt i flera sekler kan vi inte nu införa nya begrepp eftersom vi då förlorar denna kunskap och då också förlorar vår förmåga att tolka äldre blasoneringar.

Vi hoppas att vi med den här artikelserien ska väcka intresset för blasoneringskonsten och få fler att engagera sig i dess teori. I kommande artiklar ska vi gå igenom fyrfota djur, fåglar fiskar/vattendjur och växter.

Det normala i blasoneringen

Del 2. Så ska fyrfotadjur stå

Jesper Wasling och Davor Zovko

Upprest eller stående – hur ska jag egentligen blasonera ett lejon? I vår första studie fokuserar vi på de fyrfota djuren.

När ett upprest djur ska blasoneras behöver man inte alltid nämna att djuret är upprest eftersom det i heraldisk framställning är djurets normala pose. Andra posar, som gående, liggande, stående, stegrande eller i språng bör däremot alltid nämnas eftersom det annars blir svårt att tolka blasoneringen.

I den här artikeln lämnas begrepp som

uppstigande, framkommande och liknande beskrivningar åt sidan; vi fokuserar endast på djuret i helfigur. Djur som förekommer på hjälmprydnader är inte heller medtagna och inte heller ryttare som rider på en häst.

71 djur i helfigur finns med i vår undersökning. Av dessa är 25 lejon, 7 björnar och 7 hästar (inklusive enhörningar). Övriga djur förekommer färre än fem gånger. Får är inte med alls eftersom de endast förekommer i form av Agnus Dei och därför har en förutbestämd pose.

Om lejonet inte är upprest då skall man betona vilken pose det står i. Vargen och tigrern är också upprest om inget annat sägs. För bunden, räven, olika mårddjur och björn är det klokt att alltid ange pose.

Rovdjur

Rovdjuren utövar en särskild lockelse på vapentagare och vi stött på lejon, tiger, lo, katt järv, varg, räv, hund. Förenklat kan man säga att det handlar om katterdjur eller hunddjur. Övriga rovdjur avbildas i regel efter vilken av de stora arterna de mest liknar. Järven är exempelvis väldigt kattlik hos samtliga konstnärer.

Katten

Kattdjur är heraldikens giganter och därför normgivande för all blasonering. Vi hävdar att alla kattdjur ska avbilda uppresta med huvudet i profil om inget annat sägs, med ett undantag – leoparden.

– Lejon (25 st) Lejon är det som ställer till mest problem, fast det borde vara tvärtom. Merparten är uppresta utan att det nämns, precis. Statsheraldikern blasonerar Hallands lejon som upprest medan inget sägs om Västergötlands eller Smålands lejon. Ändå avbildas alla tre på samma sätt. Samma förvirring finns i svenska kommunala vapen och i SVR (och gäller både de svenska och de danska blasoneringarna). I åtta fall anges inte ordet upprest medan fyra beskrivningar använder det ordet. I släkten Löwenbalks vapen nämns inget om djurets pose och av skölden är det faktiskt svårt att veta om det är ett gående eller upprest lejon som vandrar fram längs balken mitt på skölden. Om man jämför med hur släkten Paulis lejon avbildas så ligger det närmast till hands att säga att Löwenbalks

blasonering helt enkelt är fel – det ska stå gående.

Ett lejon (Uppsala) anges som gående och utåtseende, vilket är normalposen för en leopard. Släkten Glambecks leopard blasoneras just så i SVR, och dess utseende är identiskt med Uppsala.

Heymowskis släktvapen visar Simson i kamp med ett lejon. Detta lejon avbildas stående på alla fyra, men inget sägs om dess pose. En konstnär som inte sett vapnet bör därför inte kunna rita Heymowskis vapen så som det är framställt i SVR men teckningen följer äldre avbildningar av vapnet så här är det blasoneringen som är bristfällig. Aktiviteter bör undvikas i heraldiska vapen, men om de nödvändigtvis ska finnas så måste man vara mycket noggrann. Ett fungerande exempel är stridsscenen i Jämtlands vapen.

– Leopard (1) avbildas gående på alla fyra och har alltid huvudet vänt ut mot åskådaren. Orsaken är att leoparden i heraldiken egentligen inte är ett djur utan en pose för lejonet.

– Tigrar (1 st) Tigern hos släkten Tiger blasoneras upprest och den avbildas som ett upprest lejon.

– Lo (2 st). En gång upprest (Grahns) den andra gången (Alexandersson) anges inte pose, men bilden visar en upprest lo.

– Katt (2 st). En katt är upprest, om den andra sägs ingenting, ändå avbildas de likadant.

Kattdjur, vare sig de är vilda eller tama, bör liksom sina större släktingar avbildas i en upprest pose. Det är deras normalposition och därför ska ordet ”upprest” inte användas.

Hästens och hjotens pose bör också anges.

Hunden

Hundar har inte samma självklara poser som katterna och det råder ofta ”kontroverser” om vad som kan förväntas vara normalt.

– Vargar (2 st). De som tar en varg som motiv vill gärna åt vargens styrka. Därför avbildas vargar stående med upprest svans.

– Räv (1 st). Rävnen symboliserar list snarare än styrka och avbildas därför gående på alla fyra med svansen rakt bakåt.

– Hund (3 st). En hund är stående men inget sägs om dess pose (Jevne). En annan är springande och det anges (Svenningsen) liksom den gående (Rur). Med tanke på det är det klokt att alltid ange vilken pose tamhunden ska ha.

Björn

– Björn (7 st).

Björnen som lufsar omkring i den svenska skogen hör till de populäraste djuren och den vilar dessutom på en lång heraldisk tradition. I internationell heraldik avbildas björnar stående varför denna pose inte behöver anges. I svenska vapen har däremot ett flertal är björnen oftast upprest och detta nämns varje gång, liksom de björnar som är gående.

Mårddjur

Mårddjuren omfattar allt från de stora järvarna och grävlingarna till små varelser som hermelin, iller, vessla, sobel och mink. Heraldikerna är inga zoologer och kallar alla dessa djur för hermeliner.

Exempel på vildsvin. Vapen McMan, här sammanställt med Finck.

– Järvar (2 st). Avbildas uppresta och det nämns i blasoneringen (Arenander, AB & Järvung, SVR).

– Hermelin (0 st). Ritas springande med svansen rakt bakåt. Någon enstaka gång kan de ha stannat upp för att titta en face.

– Utter (0 st)

– Grävling (0 st)

Hovdjur

Till hovdjuren räknar vi häst, älg, ren, hjort samt enhörning av den orsaken att den är så lik hästen. Hästens normalpose har ändrats det senaste seklet, från stående eller stillsamt gående till aktivt upprest eller i språng. Det gör att vi anser att hästens pose bör anges, speciellt om den är upprest eller i språng

– Häst (5 st). Är oftare upprest eller i språng i de privata vapnen medan de kommunala visar stående hästar. I hästarnas fall anges det nästan alltid vilken pose djuret har, och i de få undantagen är hästen upprest.

– Enhörning (2 st). Avbildas uppresta i privata vapen, men förr i adliga (ex. Breitholtz) var enhörningen i regel stående eller gående.

– Åsna (1 st). Stående (Odenberg) som det packdjur det är.

De vilda hovdjuren är stilsamma varelser. I svensk heraldik avbildas de stående och deras pose beskrivs inte i blasoneringen.

De vilda hovdjuren tycks vara mer lockande för statsheraldikern än för gemene man för fem av sex djur finns i de offentliga vapnen; älgar i helfigur finns faktiskt bara i ländskapsvapen.

– Älg (2 st). Älgen i Jämtlands vapen, som anfalls av fåglar och jakthundar, är gående.

– Ren (2 st). Renar är rörliga djur och avbildas springande (Västerbotten) eller gående (Gällivare). Deras pose nämns i blasoneringen.

– Hjort (2 st). Också stilsamma (söta) djur som avbildas stående eller gående.

Dessa djur förekommer relativt sällan (jämfört med lejon) varför deras pose bör alltid nämnas.)

Gnagare

Denna lilla grupp består av bäver, ekorre, råttor, piggsvin och liknande djur.

– Bäver (4 st). Bävvar är gående när de är på alla fyra (Bjurholm) men deras normalpose är upprest (Härnösand, Biverstedt). Biverstedt har en upprest bäver som blasoneras upprest. Den bäver som finns hos Bävermalm har ingen angiven pose och dessutom är det svårt av bilden att veta om djuret står, sitter eller ligger.

– Ekorre (1 st). Ekorren (Alingsås) sitter i sin normala pose ner och har en nöt mellan framtassarna om inget annat anges. Det sista är en detalj som lätt glöms bort och därför bör anges i nya blasoneringar.

Tamdjur

Detta får bli en liten egen kategori eftersom det känns som om dessa djur har en annan betydelse än sina vilda motsvarigheter och därför av heraldikerna fått en annan grundpose. Till tamdjuren räknas tjur/ko och get/bock. Lamm och vädur är inte med eftersom de i undersökta blasoneringar alltid

Exempel på älg. Vapen Boenke.

håller en fana och därför inte kan jämföras med de andra djuren.

Liksom hästdjuren tycks det vara vårt dagliga bruk av djuret som skapar den heraldiska idén. Dalslands tjur kallas ofta för ox eftersom den avbildas stående eller gående. Kor avbildas på samma sätt medan tjurar är uppresta och gärna har huvudet en face.

– Får (0 st). Avbildas stående om inget annat anges.

– Agnus Dei (3 st). Alltid stående med höger framben under kroppen hållandes en korsfana.

– Get (4 st). Stående men bockar uppresta?

– Ko (2 st). En stående tjur/oxe (Dalsland) och en upprest (Mariestad). Mariestads vapen visar egentligen en framkommande tjur men den är med på nåder. Dessutom finns hos Berghman en hjälmprydnad med en stående ko (Arenander).

Teckningarna är bearbetade och datorfärglagda av Jesper Wasling efter original av Ronny Andersen och Jan Raneke, i sistnämnda fall ur Frithiof Dahlbys och Jan Raneke's DEN SVENSKA ADELNS VAPENBOK (1967). Exempelbilder med hela vapen är teckningar av Davor Zovko.

En vapenmålning växer fram

Henric Åsklund

Våren 2005 skrev jag till Jan Raneke och beställde en framställning av mitt släktvapen. Med vändande post fick jag en kopia av en skiss som tog andan ur mig. Jag betraktade förvissat Jan som den store mästaren bland heraldiska konstnärer, men ändå lyckades han överraska mig med sin tolkning.

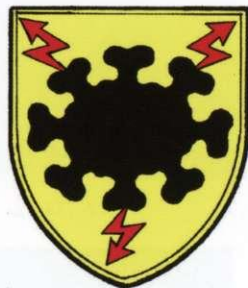
Flera andra konstnärer hade ritat vapnet och jag trodde att jag tänkt på alla möjliga variationer av det, men Jan hittade ett nytt spännande sätt att rita vapnet. Blasoneringen lyder "I blått ett blixtrande moln av guld" och den medger både ett naturalistiskt moln och ett moln bildat av en molnskura, med varierande antal blixtar. Ett problem med den traditionella molnskuran är att det är svårt att rita blixterna utan att de tenderar att se påklistrade ut. Jan kom runt detta genom att hämta inspiration i ett medeltida vapen, nämligen det som fördes av Birger Gunnersen, ärkebiskop i Lund 1497–1519 och som finns hugget i sten på flera ställen i Lunds domkyrka. Där förekommer en variant av molnskura som Jan kallade "tryckt" och genom att låta blixterna utgå från de små "tilltryckningarna" åstadkom han en anslående effekt. Vad som också slog mig var hur vacker Jans blyertsskiss var och efter att senare ha sett fler av hans skisser tycker jag att de i många fall är nog så intressant som de färdiga vapnen. I skisserna framgår tydligt att det eleganta hjälmtäcket och den kraftfulla hjälmen, två av hans tydligaste signum, inte var något schablonmässigt producerat utan arbetades fram från ett tomt papper för varje enskilt vapen. Som Jan själv uttryckte det kopierade han ingen

annan och inte sig själv heller, varje vapen var en ny skapelse.

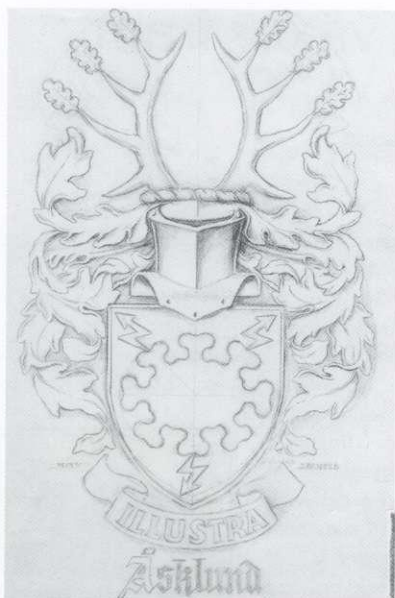
Jan formulerade även en egen variant av blasoneringen: "I blått ett svävande (åsk-) moln bildat genom en (sky-)moln-skura med tre utskjutande blixtar (2,1) allt guld." Han föreslog också en alternativ tinktursättning i svart och guld, med röda blixtar, som är klart effektiv, se bilden här intill.

Vi kom överens om att han skulle göra eklöven i hjälmprydnaden lite större och han justerade detta i skissen.

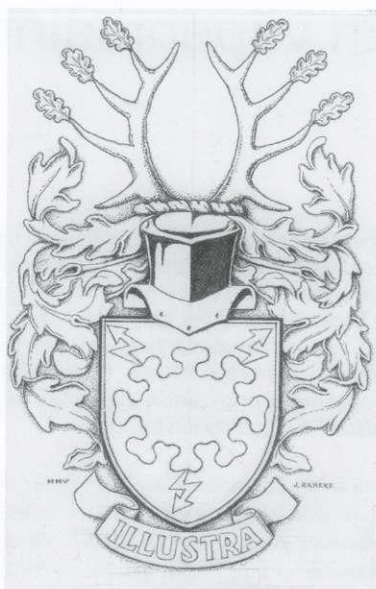
Rent praktisk använde han sedan en kopieringsmaskin för att få en svag kopia av skissen över till ett lite kraftigare och blankare papper, som han jobbade vidare på med tusch. Med lite större eklöv blev vapnet högre och för att kompensera för det tejpade han till en liten remsa högst upp och utelämnade namnet under vapnet. Vid behov använde han Tipp-Ex eller limmade dit en liten pappersbit, vilket var möjligt eftersom det var kopiorna av detta original som så att säga blev de nya originalen. I normalfallet behöll han själv skisserna och lämnade bara vidare slutprodukten, men eftersom jag tyckte det var så spännande att se även dem fick jag alla stegen i processen när jag hämtade mitt

Jan Ranekes förslag till alternativ tinktursättning.

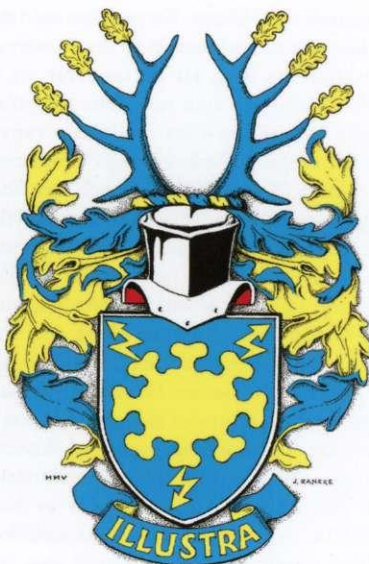
1. Skiss.

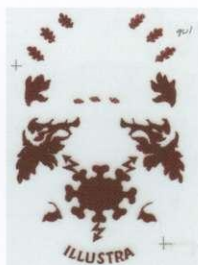
2. Tuschad förlaga.

3. Målning.

4. Datorfärglagd version.

Tryckförlaga med ark som visar var den blå, gula respektive röda tryckfärgen hamnar.

vapen. Från bild [2] gjorde han sedan två kopior, en på glossigt papper för att använda som tryckförlaga och en på grått papper, som han sedan målade. Jan tillhörde den gamla skolan och levererade den svartvita tryckförlagan med en serie halvgenomskinliga papper där han målat vapnet färgseparerat. När jag gjorde bild [4] i datorn kom dessa väl till pass i färgläggningsarbetet, det var avsevärt smidigare att använda dem än att titta på målningen.

Målningen tog återigen andan ur mig. Jag hade huvudsakligen sett Jans verk i den form de reproduceras i till exempel Skandinavisk Vapenrulla och inte som målade original och det är verkligen två helt olika saker. De rika och starka färgnyanserna, de fina skuggningarna och sättet att med accentuering med vit färg lyfta fram detaljer, allt sammantaget ger ett härligt djup och liv åt bilden. Jag imponeras även av det faktum att Jan var 91 år fyllda när han med stadig hand målade vapnet. Den datorfärglagda bilden använder jag till exempel i exlibris och brevhuvud och den lämpar sig utmärkt till det, men hemma på väggen och i mobiltelefonen är målningen helt överlägsen. Jag skattar mig verkligen lycklig att äga en "äkta Raneke" av vapen Åsklund, den skänker genom sin skönhet daglig och stundlig glädje.

Målningen som bakgrundsbild i mobilen. Genom digital bildbehandling har vapnet frilagts från bakgrunden med det gråa papperet.

Talande nog!

Ovanstående heraldiskt-humoristiskt syftande illustration/ordlek – "[ar-back]" – i en dödsannons är urklippt ur Dagens Nyheter.

MB

Nya medlemmar i SHF

1/4 – 30/6 2010

Mikael Hacksell, Bollnäsbacken 25, 162
25 Vällingby
Lars Larsson, Folkparksvägen 3, 227 30
Lund
Mathias Lavemark, Walloxen, 741 44
Knivsta
Valdemar Ulltjärn, Enskiftesgatan 3, 583
34 Linköping

Bevingat

Utbildningstecken för Forward
Air Controller har levererats av
Riksarkivet den 13 april 2010.

MB

Vladimir A. Sagerlund.

CARL UGGLAS klassiska handbok *Inledning til Heraldiken* från 1746 ges nu ut i ny utgåva av Svenska Heraldiska Föreningen. Boken är den första heraldiska handboken på svenska och är relevant även för dagens heraldik. I utgåvan inkluderas även Ugglas artikel *Afhandling om Wapnens Indelning och deras Mångfaldighet* från 1760. Utgåvan är utformad med ny typsättning och har 13 planscher i faksimil.

Medlemspris: 150 kronor, ordinarie pris: 200 kronor.
Frakt tillkommer.

Beställning skickas till: Jesper Wasling, Sämngatan 10, 507 45 Borås,
eller jesper@heraldik.se

Familjevapnet – nyckeln till din historia

Ett vapen utgör en familjesymbol och som sådan en traditionsbärare från generation till generation.

Jovenia Juveler har många års erfarenhet av att tillverka vapenringar med sigillgravyr - ett konsthantverk vars utförande kräver mycket hög precision.

Jovenia Juveler har ett stort urval av ringmodeller:

VÅR "EGEN" MODELL

Ringen är massiv, i 18k guld med sigillgraverat vapen i oval Sardonyx.

Vi tillverkar även personligt designade vapenringar: Monogram, familjevapen eller emblem graveras exempelvis i manschettknappar och medaljonger.

EXKLUSIV LEVERANS

Vapenringen levereras i ett elegant etui tillsammans med 50 stycken visitkort – med Ert vapen i relieftryck – ett fotografi av ringen samt ett lackavtryck av vapnet.

Leveranstiden är åtta veckor.

J JOVENIA JUVELER
S. EGGER

Jovenia AB, Biblioteksgatan 10, SE-111 46 Stockholm
Telefon +46 (0)8-611 25 66, 611 25 88, Fax +46 (0)8-611 22 39
info@joveniajuveler.se www.joveniajuveler.se

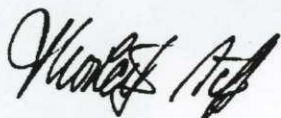
ERT SLÄKT- FÖRETAGS- KOMMUNVAPEN

HANDSKURET I TRÄ PÅ
TRADITIONELLT SÄTT OCH
YTBEHANDLAT ENLIGT
ERA ÖNSKEMÅL.

INTRESSERAD?

KONTAKTA MIG GÄRNA,
SÅ KAN VI GÖRA NÅGOT
UNIKT MED ER
VAPENSKÖLD.

MED VÄNLIG HÄLSNING,

THORLEIF AIFF

Vapen för HMS Styrsö.

T. A. TRÄSKÄRNINGAR
ANHALTSVÄGEN 12
SE-543 94 TIBRO

TEL/FAX: 0504-201 10
MOBIL: 0706-82 76 38
E-POST: thorleifa@yahoo.se
www.bildhuggaren.se